

स्थानीय रोजगार रणनीतिक योजना, २०८०

राजदेवी नगरपालिका
नगर कार्यपालिकाको कार्यालय
राजदेवी, रौतहट
मधेश प्रदेश, नेपाल

स्थानीय रोजगार रणनीतिक योजना, २०८०

सर्वाधिकार © राजदेवी नगरपालिका

राजदेवी नगरपालिका

नगर कार्यपालिकाको कार्यालय

राजदेवी, रौतहट

मधेश प्रदेश, नेपाल

वेभसाईट: www.rajdevimun.gov.np

इमेल: rajdevimata123@gmail.com

फोन: ९८५५०४७२५३

प्राविधिक सहयोग

सारथी अनुसन्धान तथा विकास प्रा.लि.

गौर, रौतहट

मधेश प्रदेश, नेपाल

वेभसाईट: www.sarathirnd.com.np

इमेल: sarathi2076@gmail.com

विषय सूची

१. पृष्ठभूमि.....	4
२. रोजगारी सम्बन्धी कानूनी व्यवस्था.....	7
३. रोजगारीको वर्तमान अवस्था	8
४. रोजगारीका समस्या र चुनौतीहरू	9
५. रोजगारीका अवसरहरू	9
६. रणनीतिक योजनाको आवश्यकता	10
७. रोजगारीका क्षेत्रहरू	10
८. रणनीतिक योजना तर्जुमाका कानूनी आधार	11
९. सोंच.....	11
१०. लक्ष्य	11
११. उद्देश्यहरू	11
१२. रणनीतिहरू.....	12
१३. कार्यनीति	12
१४. रोजगार रणनीति कार्यान्वयन समिति	18
१५. स्रोत व्यवस्थापन	19
१६. अनुगमन तथा मूल्यांकन	19
१७. जोखिम पहिचान तथा व्यवस्थापन	20
१७.१ सम्भावित जोखिमहरू	20
१७.२ जोखिम व्यवस्थापनका लागि ध्यान दिनु पर्ने कुराहरू	20

स्थानीय रोजगार रणनीतिक योजना, २०८०

१. पृष्ठभूमि

नेपालको संघीय संरचना तीन तहको रहेको छ । तीनै तहका सरकारहरूलाई श्रम तथा रोजगारी सम्बन्धी संवैधानिक अधिकार प्राप्त छ । सबै तहका सरकारहरूले बेरोजगार व्यक्तिलाई न्यूनतम रोजगार प्रदान गर्न आवश्यक रोजगार कार्यक्रम सञ्चालन गर्न सक्ने व्यवस्था रहेको छ । स्थानीय तहले आफ्नो क्षेत्रभित्र रोजगारीका सम्भावित अवसरहरूको पहिचान गरि रोजगारीको मागको प्रक्षेपण र आपूर्तिको अनुमान गरी माग र आपूर्ति बीच सन्तुलन कायम गर्न तथा रोजगारीका थप अवसरहरूको सिर्जना गर्न जरुरी रहेको छ । श्रम तथा रोजगारी अन्तरसम्बन्धित भएकोले मुलुकको समग्र आर्थिक अवस्था, रोजगारीका क्षेत्रमा हुने विकास, काम र श्रमिक प्रतिको हेर्ने दृष्टिकोणले पनि यस क्षेत्रलाई प्रभाव पार्ने गरेको देखिन्छ । देशमा उपलब्ध आन्तरिक रोजगारीका अवसरहरूमा बेरोजगार व्यक्तिहरूलाई आकर्षित गर्न काम प्रतिको सम्मान र कार्य गर्ने मर्यादित वातावरण सृजना गर्न सकिएमा देशको श्रम तथा रोजगारीका क्षेत्रमा नेपाली बेरोजगार व्यक्तिहरूलाई नै संलग्न हुने अवस्था रहन्छ ।

नेपालमा प्रत्येक वर्ष करिब पाँच लाख थप श्रमशक्ति श्रम बजारमा प्रवेश गर्ने गर्दछन् । नयाँ श्रमशक्तिको लागि पर्याप्त रोजगारीका अवसर सृजना हुन नसकेका कारण श्रमको माग र आपूर्ति बीच ठूलो अन्तर रहेको देखिन्छ । नेपालको आन्तरिक श्रम बजारको प्रशोचन क्षमता न्यून रहेको छ । श्रम बजारमा प्रवेश गर्ने व्यक्तिको संख्याभन्दा कमै मात्रामा रोजगारी सिर्जना हुने गरेको अवस्था छ । परिणामस्वरूप अतिरिक्त श्रमशक्ति वैदेशिक रोजगारीमा जान बाध्य हुने गरेका छन् । नेपालमा जातजातिका आधारमा कामको बाँडफाँड गरिएको हुनाले उपलब्ध आन्तरिक रोजगारीका कतिपय अवसरहरूमा सामाजिक प्रतिष्ठाका कारण युवाहरूलाई आकर्षण गर्न नसकेको अवस्था छ । देशमा आन्तरिक रोजगारीका अवसरलाई व्यवस्थापन गर्न नसकिदा दैनिक करिब १५०० ब्यक्ति वैदेशिक रोजगारीमा जाने गरेको देखिन्छ । औसतमा ६० प्रतिशत भन्दा बढी घरधुरीबाट कोही न कोही ब्यक्ति वैदेशिक रोजगारीमा रहेको देखिन्छ । नेपालको आन्तरिक श्रम बजारमा श्रमिकको माग आपूर्ति गर्न आवश्यक पर्ने श्रमिकको संख्या, ज्ञान, सीप, योग्यता र अनुभवको आधारमा सीपमूलक श्रमशक्तिको विकास गर्न स्थानीय तहको भूमिका महत्वपूर्ण हुने देखिन्छ ।

रोजगारी बहुआयामिक तथा अन्तरसम्बन्धित विषय हो । रोजगारीको आफ्नो कुनै विशेष क्षेत्र हुँदैन । यो विभिन्न क्षेत्रहरूमा सिर्जना हुने हो । रोजगारी सिर्जना कुनै एक तह, क्षेत्र वा कार्यक्रमबाट हुने पनि होईन । यसका लागि त सबै तह, क्षेत्र र कार्यक्रम बीच समन्वय र सहकार्य हुनु आवश्यक छ । गरिबी र रोजगारी अन्तरसम्बन्धित विषय रहेकोले गरिबी बढदा बेरोजगारी बढ्छ, रोजगारी बढ्दा बेरोजगारी घट्छ र यसले गरिबी घटाउन मदत गर्छ । रोजगारीले गरिबी

तथा बेरोजगारी दर बीचको संतुलन कायम गरेको हुन्छ । त्यसैले दिगो आर्थिक वृद्धि, गरिबी तथा बेरोजगारी न्यूनीकरणको मुख्य आधार नै उत्पादनशील रोजगारी रहेको छ । उत्पादनशील रोजगारीले मानिसको आयआर्जन क्षमतालाई बढाउँछ र यसले बेरोजगारी तथा न्यून रोजगारलाई कम गर्दछ । शिक्षा र रोजगारी बीचको अन्तरसम्बन्ध पनि एकदम महत्वपूर्ण हुन्छ । शिक्षाले नै स्थानीय, राष्ट्रिय र अन्तराष्ट्रिय श्रम बजारका आवश्यकताहरू परिपूर्ति गर्ने सीपयुक्त दक्ष, सक्षम, प्रतिस्पर्धि जनशक्ति उत्पादन गर्ने काम गर्छ । प्राविधिक र जीवनोपयोगी शिक्षामा पहुँचको कमीका कारण देशमा बेरोजगारी दर बढ्दो क्रममा रहेका छन् । रोजगारीसंग अन्तरसम्बन्धित रहेका गरिबी न्यूनीकरण, सीप तथा क्षमताको विकास, रोजगारीका अवसरमा विपन्न वर्गको पहुँच स्थापना गर्ने कार्यमा समेत स्थानीय तहको भूमिका अपरिहार्य रहेको छ ।

यस नगरपालिकामा आन्तरिक रोजगारीका सम्भावित अवसरहरू सृजनामा अहम् भूमिका निर्वाह गर्न सक्ने मुख्य सम्भावित क्षेत्रहरू कृषि क्षेत्र, निर्माण क्षेत्र, उत्पादन क्षेत्र, यातायात क्षेत्र, पर्यटन क्षेत्र, उद्यमशीलता विकास र सीप तथा क्षमता विकास हुन् । उक्त क्षेत्रहरूमा के कति लगानी गर्दा वा के कति लगानी वृद्धि गर्दा आन्तरिक रोजगारी अवसरहरू अधिक रूपमा वृद्धि गर्न सकिन्छ । नगरपालिकाले के केस्तो रणनीति अपनाउँनु पर्छ वा कुन क्षेत्रलाई मुख्य प्राथमिकतामा राख्नु पर्छ । सम्भावित रोजगारीका क्षेत्रहरूमा गरिएको लगानीलाई प्रभावकारी रूपमा परिचालन गर्न सकेमा दीर्घकालमा त्यसले आन्तरिक रोजगारीमा के केस्तो योगदान गर्न सक्छ, त्यसको आंकलन गर्न जरुरी रहेको छ ।

नेपालमा बढ्दै गएको बेरोजगारी दरमा कमी ल्याउन स्थानीय स्तरमा कृषि, वन, पर्यटनमा आधारित उद्योगधन्दा कलकारखानाको माध्यमबाट थप रोजगारीका अवसरहरू सृजना गर्नु पर्दछ । अदक्ष तथा सीप नभएका बेरोजगार युवाहरूलाई सीपमूलक तालिमको माध्यमबाट दक्ष एवं सीपयुक्त जनशक्ति तयार गरी उद्योग तथा कलकारखानाहरूमा आपूर्ति गरी औद्योगिक उत्पादनमा वृद्धि गर्नुको साथसाथै लघु, घरेलु तथा साना उद्योगहरूको माध्यमबाट स्थानीय स्तरमा उपलब्ध श्रम, सीप, स्रोत र साधनको अधिकतम परिचालन तथा उपयोग गरी स्थानीय तहभित्रै स्वरोजगारी वा रोजगारीका थप अवसरहरू सिर्जना गर्नु आवश्यक रहेको छ ।

यस नगरपालिकामा हुने विभिन्न निर्माण क्षेत्रहरूमा आवश्यक दक्ष जनशक्तिको रूपमा काम गर्ने ईलेक्ट्रिसियन, प्लम्बर, पेन्टर, कारपेन्टर, मैसन, स्काफोल्डर, मार्बल फिटिङ्ग लगायत अन्य श्रमिक मजदुरहरू मध्ये अधिकांश भारतीय मुलुकका रहेका छन् । यी क्षेत्रमा नेपाली श्रमिक मजदुरहरू अदक्ष कामदारको रूपमा काम गर्ने गर्दछन् । यस क्षेत्रमा रोजगारीका सम्भावनाहरू प्रशस्त रहेकोले बजारको मागको आधारमा दक्ष, सीपयुक्त जनशक्ति तयार गरी बजारमा दक्ष जनशक्तिको आपूर्ति गरी भारतीय मुलुकका श्रमिक मजदुरहरूलाई विस्थापित गर्दै जानु पर्ने देखिन्छ ।

पर्यटन क्षेत्र रोजगारीको प्रचुर सम्भावना तथा मुख्य स्रोतहरू मध्ये एक हो । नगरपालिकाभित्रको प्राकृतिक, धार्मिक, मौलिक, पुरातात्विक एवं सांस्कृतिक सम्पदा, तराईका फाँटहरू, जल विहार आदि पर्यटनको मुख्य आधार क्षेत्र रहेको छ । यी सम्पदाहरूको संरक्षण, सम्बर्द्धन र विविधीकरण गरी नयाँ नयाँ पर्यटकीय गन्तव्यहरूको पहिचान, विकास, प्रवर्द्धन गर्दै यस क्षेत्रमा थप रोजगारीका अवसरहरू सिर्जना गर्न सकिन्छ ।

उद्यमशीलता र उत्पादन स्वरोजगारीको महत्वपूर्ण साधनको रूपमा रहेको छ । स्थानीय स्तर देखि नै उत्पादन र उत्पादकत्व वृद्धि गर्न तथा स्वरोजगारी सिर्जना गरी स्थानीय अर्थतन्त्रलाई गतिशिलता प्रदान गर्न उद्यमशीलताको विकास अपरिहार्य रहेको छ । बढ्दै बेरोजगारी समस्यालाई सम्बोधन गर्न तथा बेरोजगारहरूलाई स्वरोजगार बनाउन स्थानीय तहले स्वरोजगार हुन चाहने बेरोजगार युवाहरूलाई लक्षित गरी स्थानीय स्तरमा उपलब्ध श्रम, श्रोत साधन, पूँजी र प्रविधिको उपलब्धताको आधारमा रोजगार सेवा केन्द्र मार्फत वित्तीय पहुँच, व्यवसायिक सीप विकास तालिमहरू सञ्चालन गरि दक्ष, सक्षम र उत्पादनशील जनशक्ति उत्पादन गर्नु पर्छ । वैदेशिक रोजगारीबाट प्राप्त सीप, पूँजी, प्रविधिलाई उद्यमशीलताको विकास र प्रवर्द्धनमा परिचालन गरि नगरपालिकाभित्र आन्तरिक रोजगारीका अवसरहरूमा वृद्धि गरि नगरपालिकाभित्रबाट बाध्यात्मक रूपमा वैदेशिक रोजगारीमा जाने क्रमलाई निरुत्साहित गर्दै जानु पर्दछ ।

मधेश प्रदेश अन्तर्गतका जिल्लाहरू मध्ये एक हो रौतहट जिल्ला । रौतहट जिल्लामा रहेका अठारह स्थानीय तहहरू मध्येको एक स्थानीय तह हो राजदेवी नगरपालिका । यो नगरपालिका जिल्लाको दक्षिण पूर्वी भेगमा अवस्थित रहेको छ । दक्षिणमा भारतको बिहार राज्यसंग सिमाना टाँसिएको यस नगरपालिकाको पूर्वमा बागमती नदी, पश्चिममा गौर नगरपालिका, उत्तरमा दुर्गाभगवती गाउँपालिकासंग सिमाना जोडिएका छन् । साविकका हजमिनिया, बसतपुर, राजदेवी, मुडबलवा, लक्ष्मीपुर बेलिबछवा, ब्रह्मपुरी, र झुन्खुनवा (वडा नं. १-५) लाई समावेश गरि यस नगरपालिकाको गठन भएको हो । जम्मा नौ वटा वडा रहेको यो नगरपालिकाको कुल क्षेत्रफल २८.२१ वर्ग कि.मी. रहेको छ । राष्ट्रिय जनगणना, २०७८ अनुसार यस नगरपालिकामा पुरुषको जनसंख्या १७८७१ (५०.१ प्रतिशत) र महिलाको जनसंख्या १७७८७ (४९.९ प्रतिशत) गरि कुल जनसंख्या ३५६५८ रहेको छ । कुल ६१४६ परिवारहरू रहेको यस नगरपालिकाको जनघनत्व १२६४ प्रति वर्ग कि.मी. रहेको छ । पुरुष साक्षरता दर ७०.८ प्रतिशत र महिला साक्षरता दर ५१.८ प्रतिशत रहेको यस नगरपालिकाको कुल साक्षरता दर ६१.३ प्रतिशत रहेको छ ।

नगरपालिकाले आफ्नो क्षेत्रभित्र निजी, सहकारी तथा गैरसरकारी क्षेत्रहरूमा सिर्जना हुन सक्ने रोजगारीका अवसरहरूको पहिचान गरि नाक्सांकन गर्न जरुरी छ । पहिचान भएका क्षेत्रहरूमा के कस्तो प्रकृतिको श्रमिक कति संख्यामा आवश्यक छ र त्यस्तो श्रमिकको उपलब्धताको अवस्था के छ । श्रमिकहरूको ज्ञान, सीप तथा क्षमता र बजारको मागका आधारमा आवश्यक पर्ने सीप वा दक्षताको अनुमान गरि माग र आपूर्ति बीच सन्तुलन कायम गर्नु पर्दछ । स्थानीय तहले

जनसांख्यिक विवरण, रोजगारीको अवस्था र रोजगारी सिर्जना हुन सक्ने क्षेत्र तथा संख्या पहिचान गरी रोजगारीको सम्भव्यता, सीप विकास, रोजगार गन्तव्यको नक्सांकन, आप्रवासन तथा स्वरोजगारमूलक क्रियाकलाप लगायतको विश्लेषण सहितको स्थानीय रोजगार रणनीति तर्जुमा गर्नु अपरिहार्य रहेको देखिन्छ । रोजगार रणनीतिले स्थानीय तहमा रोजगारीको क्षेत्रमा रहेका अवसर तथा सम्भावनाको पहिचान, समस्याहरूको निदान र रोजगारी सिर्जनाका नवीनतम उपाय एवं विधिहरूको विकास गर्न सहयोग पुग्नेछ ।

२. रोजगारी सम्बन्धी कानूनी व्यवस्था

नेपालको संविधान, २०७२ को धारा ३३ मा रोजगारीको हक र धारा ३४ मा श्रम सम्बन्धी हकलाई मौलिक हकको रूपमा समेटिएको छ । रोजगारीको हकमा प्रत्येक नेपाली नागरिकलाई रोजगारीको हक र रोजगारीको छनौट गर्न पाउने हक हुनेछ भनिएको छ । संविधानको धारा ५१ को खण्ड (झ) मा श्रम र रोजगार सम्बन्धी नीति समावेश गरिएको छ । जसमा सबैले काम गर्न पाउने अवस्था सुनिश्चित गर्दै देशको मुख्य सामाजिक आर्थिक शक्तिको रूपमा रहेको श्रमशक्तिलाई दक्ष र व्यावसायिक बनाउने र स्वदेशमा नै रोजगारी अभिवृद्धि गर्ने, श्रमिकको आधारभूत अधिकार सुनिश्चित गर्दै सामाजिक सुरक्षा प्रत्याभूत गर्ने, बालश्रम लगायत श्रम शोषणका सबै रूपको अन्त्य गर्ने, श्रमिक र उद्यमी व्यवसायी बीच सुसम्बन्ध कायम गर्ने, वैदेशिक रोजगारीबाट आर्जन भएको पूँजी, सीप, प्रविधि र अनुभवलाई स्वदेशमा उत्पादनमूलक क्षेत्रमा लगाउन प्रोत्साहन गर्ने नीति अंगिकार गरेको छ । प्रत्येक नागरिकलाई रोजगारीको हक सुनिश्चित गर्न, क्षमता अनुसारको रोजगारी छनौट गर्ने अवसर प्रदान गर्न तथा रोजगारीको शर्त, अवस्था तथा बेरोजगार सहायता प्रदान गर्न रोजगारीको हक सम्बन्धी ऐन, २०७५ तथा रोजगारीको हक सम्बन्धी नियमावली, २०७५ जारी भई कार्यान्वयनमा रहेको छ । रोजगारीको हक सम्बन्धी ऐन, २०७५ मा बेरोजगार ब्यक्तिलाई न्यूनतम् एक सय दिनको रोजगारीको व्यवस्था गरिएको छ ।

मुलुकको जनशक्तिलाई अन्तराष्ट्रिय बजारको माग अनुरूप ज्ञान र सीप प्रदान गरि दक्ष, क्षमतावान र प्रतिस्पर्धी श्रमशक्तिको रूपमा विकास गर्दै उनीहरूको प्रवेशलाई सुरक्षित, व्यवस्थित र मर्यादित बनाउने उद्देश्यका साथ वैदेशिक रोजगार नीति, २०६८ कार्यान्वयन भई रहेको छ । नेपालमा उपलब्ध श्रमशक्तिलाई प्रतिस्पर्धी बनाई सक्षम श्रम बजारको माध्यमद्वारा उत्पादनशील, मर्यादित एवं सुरक्षित रोजगारीमा संलग्न गराई राष्ट्रिय अर्थतन्त्रलाई सबल र गतिशील बनाई गरिबी निवारणमा योगदान पुर्याउने दुरदृष्टि रहेको राष्ट्रिय रोजगार रणनीति, २०७१ कार्यान्वयनमा रहेको छ । पन्ध्रौ योजनाले सबै नागरिकलाई मर्यादित र उत्पादनशील रोजगारीका अवसरको उपलब्धता गराउने सौचका साथै उत्पादनशील क्षेत्रमा रोजगारी अभिवृद्धि गरि बेरोजगारी दर तथा श्रमको अल्प उपयोगमा उल्लेख्य रूपमा कमी ल्याउने लक्ष्य राखेको छ ।

३. रोजगारीको वर्तमान अवस्था

नेपाल श्रम शक्ति सर्वेक्षण, २०७४ अनुसार नेपालको बेरोजगारी दर ११.४ प्रतिशत रहेको छ भने पुरुषको र महिलाको बेरोजगारी दर क्रमशः १०.३ र १३.१ प्रतिशत रहेको छ । यसै गरी शहरमा ११.६ प्रतिशत र ग्रामीण क्षेत्रमा १०.९ प्रतिशत बेरोजगारी रहेको छ । नेपालको श्रमशक्ति सहभागिता दर ३८.५ प्रतिशत रहेको छ । यो दर शहरमा ४१.७ प्रतिशत र ग्रामीण क्षेत्रमा ३२.९ प्रतिशत रहेको छ । यसै गरी पुरुष र महिलाको श्रमशक्तिमा सहभागिता दर क्रमशः ५३.८ प्रतिशत र २६.३ प्रतिशत रहेको छ । रोजगारमा रहेको जनसंख्यालाई प्रदेश अनुसार हेर्दा सबैभन्दा बढी ४३.८ प्रतिशत बाग्मती प्रदेशमा र सबैभन्दा कम २४.१ प्रतिशत सुदूरपश्चिम प्रदेशमा रहेको छ । बेरोजगारी दरलाई प्रदेशगत रूपमा हेर्दा सबैभन्दा बढी मधेश प्रदेशमा २०.१ प्रतिशत र सबैभन्दा कम बाग्मती प्रदेशमा ७ प्रतिशत रहेको छ ।

नेपालको सबै प्रदेशहरूमा बेरोजगारी दर फरक फरक रहेको देखिन्छ । यसको अर्थ सबै प्रदेशहरूमा रोजगारीका अवसरहरू पनि समान रूपमा रहेको देखिदैन । जसको परिणाम स्वरूप श्रम बजारको माग र आपूर्ति बीचको सन्तुलन समेत नभएको देखाउँछ । प्रदेश अनुसार श्रमशक्तिमा सहभागिता दर सबैभन्दा बढी बाग्मती प्रदेशमा ४७.१ प्रतिशत रहेको छ भने सबैभन्दा कम सुदूरपश्चिम प्रदेशमा २७.३ प्रतिशत रहेको छ ।

राष्ट्रिय जनगणना, २०७८ अनुसार यस नगरपालिकाको कुल जनसंख्या ३५६५८ मध्ये पुरुष जनसंख्या १७८७१ (५०.१ प्रतिशत) र महिला जनसंख्या १७७८७ (४९.९ प्रतिशत) रहेको छ । जसमध्ये १४ वर्ष वा सो भन्दा कम उमेर समूहका जनसंख्या १३३१० (३७.३२ प्रतिशत), १५ देखि ५९ वर्ष उमेर समूहका जनसंख्या १९१२२ (५३.६३ प्रतिशत) र ६० वर्ष वा सो भन्दा माथिल्लो उमेर समूहका जनसंख्या ३२२६ (९.०४ प्रतिशत) रहेका छन् । राजदेवी नगरपालिकामा १० वर्ष र सो भन्दा माथिका व्यक्तिहरूको कुल जनसंख्या ३३१०७ मध्ये आर्थिक रूपमा सक्रिय जनसंख्या १४२५५ (५३.७ प्रतिशत) रहेको छ भने आर्थिक रूपमा निस्क्रिय व्यक्तिको जनसंख्या १२२९३ (४६.३ प्रतिशत) रहेको छ । १० वर्ष र सो भन्दा माथिका उमेर समूहका आर्थिक रूपमा सक्रिय १४२५५ जना व्यक्तिहरू मध्ये अक्सर सक्रिय रहेको कुल रोजगारी ९९८१ (७०.० प्रतिशत) रहेका छन् । अक्सर आर्थिक रूपमा सक्रिय जनसंख्या मध्ये ९६.५ प्रतिशत रोजगार र ३.५ प्रतिशत बेरोजगार रहेका छन् । राष्ट्रिय जनगणना, २०७८ अनुसार राजदेवी नगरपालिकामा स्थायी बसोबास भएका कुल जनसंख्या मध्ये ९१७ पुरुष र ८० महिला गरि जम्मा ९९७ जना व्यक्तिहरू अनुपस्थित रहेका छन् । अनुपस्थित जनसंख्या मध्ये सबैभन्दा बढी भारतमा ५३५ जना रहेका छन् ।

वि.सं. २१०० सम्म सबै नागरिकलाई मर्यादित र उत्पादनशील रोजगारीका अवसर उपलब्ध गराउने नेपाल सरकारको दीर्घकालीन सोंच रहेको छ भने तीब्र, दिगो र रोजगारमूलक आर्थिक वृद्धि गर्ने दीर्घकालीन राष्ट्रिय रणनीति रहेको छ । पन्ध्रौं योजनाले आ.व. २०८०/८१ सम्ममा श्रमशक्ति सहभागिता दर ४९ प्रतिशत र वि.सं. २१०० सम्ममा ७२ प्रतिशत

पुर्याउने लक्ष्य राखेको छ । त्यस्तै आ.व. २०८०/८१ सम्ममा रोजगारीमा औपचारिक क्षेत्रको हिस्सा ५० प्रतिशत र विसं २१०० सम्ममा ७० प्रतिशत पुऱ्याउने लक्ष्य रहेको छ । हाल नेपालको बेरोजगारी दर ११.४ प्रतिशतलाई वि.सं. २१०० सम्ममा ३ प्रतिशतमा झार्ने सरकारको दीर्घकालीन लक्ष्य रहेको छ ।

४. रोजगारीका समस्या र चुनौतीहरू

रोजगारमैत्री लगानीलाई प्रोत्साहन गर्न नसक्नु, वैदेशिक रोजगारीबाट प्राप्त ज्ञान, सीप, पूँजी र प्रविधिको परिचालन हुन नसक्नु, घरेलु तथा साना उद्योगधन्दाको कमी हुनु, उद्यमशिलता एवं स्वरोजगारलाई प्रवर्द्धन गर्न नसक्नु, सीपयुक्त दक्ष जनशक्ति उत्पादन गर्न नसक्नु, काम प्रति सम्मानको कमी हुनु, श्रम, सीप र उत्पादनबीच तादम्यता कायम हुन नसक्नु, उत्पादनशील रोजगारी पर्याप्त रूपमा सृजना हुन नसक्नु, श्रम बजार सूचना प्रणालीको अभाव हुनु, स्थानीय रोजगारदाताहरूको पहिचान एवं सूचीकरण नहुनु, श्रम तथा रोजगार सम्बन्धी स्थानीय नीति नियमको अभाव हुनु आदि रोजगारीका समस्याहरू रहेको छ ।

रोजगारी तथा श्रम सम्बन्धी हकलाई कार्यान्वयन गर्नु, रोजगार सेवा केन्द्रलाई सक्षम र सबल बनाउनु, नगरपालिकामा रहेका रोजगारीका अवसरहरूको पहिचान तथा नक्सांकन गर्नु, श्रम बजारको माग अनुसारको सीपमूलक दक्ष जनशक्ति तयार गर्नु, रोजगार सम्बद्ध सरोकारवाला तथा सेवाहरूको नक्सांकन गर्नु, श्रम बजारको माग अनुसारको जनशक्ति आपूर्ति गर्न नसक्नु, स्थानीय पाठ्यक्रमलाई व्यावहारिक र रोजगारमलूक बनाई उद्यमशीलता विकास गर्नु आदि रोजगारीका मुख्य चुनौतीहरूको रहेको छ ।

५. रोजगारीका अवसरहरू

श्रम तथा रोजगारी सम्बन्धी हक नेपालको संविधानमा मौलिक हकको रूपमा स्थापित हुनु, श्रम तथा रोजगारमैत्री कानूनहरू निर्माण हुनु, रोजगार सेवा केन्द्रको स्थापना हुनु, श्रम तथा रोजगारी सम्बन्धी सेवाहरू स्थानीय तहसम्म विस्तार हुँदै जानु, न्यूनतम रोजगारीको प्रत्याभूतिको लागि प्रधानमन्त्री रोजगार कार्यक्रम सञ्चालन हुनु, रोजगारीका सम्भावित अवसरहरूको पहिचान गर्नु, न्यूनतम पारिश्रमिकको कानूनी व्यवस्था हुनु, युवाहरूमा उद्यमशील भावनाको विकास हुँदै जानु, आर्थिक गतिविधिहरूमा बढोत्तरी हुनु, लगानीमैत्री वातावरणको अवस्था तयार हुँदै जानु, प्राविधिक शिक्षामा सर्वसाधारणको पहुँच विस्तार हुँदै जानु, जनसांख्यिक लाभको अवस्था अझै केहि वर्ष कायमै रहनु आदि अवसरहरू रहेका छन् ।

६. रणनीतिक योजनाको आवश्यकता

यस रोजगार रणनीतिक योजनाको आवश्यकता निम्न अनुसार रहेको छ ।

- ❖ आन्तरिक रोजगारीका सम्भावित अवसरहरूको पहिचान, सिर्जना तथा प्रवर्द्धनका लागि संघ, प्रदेश र स्थानीय तह बीच समन्वय र सहकार्य गर्न,
- ❖ रोजगारीको क्षेत्रमा रहेका समस्याहरूको समाधान गरि रोजगारी सिर्जनाका नवीनतम् उपाय एवं विधिहरूको विकास गर्न,
- ❖ श्रम बजारको माग एवं उपलब्ध अवसर अनुसार दक्ष, व्यवसायिक, सीपयुक्त र प्रतिस्पर्धी श्रमशक्ति तयार गर्न,
- ❖ रोजगार सेवा केन्द्रलाई सक्षम र जवाफदेही बनाई नयूनतम् रोजगारीको प्रत्याभूति गर्न,
- ❖ श्रम तथा रोजगारीको हकलाई कार्यान्वयन गर्न,
- ❖ वैदेशिक रोजगारीबाट प्राप्त पूँजी, सीप, ज्ञान, प्रविधि र अनुभवलाई उत्पादनमूलक क्षेत्रमा लगाउन उद्यमशिलताको विकास तथा प्रवर्द्धन गर्न,
- ❖ सुरक्षित आप्रवासन र वैदेशिक रोजगारीबाट फर्केका व्यक्तिहरूलाई पुनः एकीकरणमा सहयोग र सहकार्य गर्न,
- ❖ श्रम बजारमा विपन्न वर्गको सहज पहुँच स्थापना गर्न,
- ❖ श्रम बजारको माग र आपूर्ति बीच सन्तुलन कायम गर्न,
- ❖ श्रम प्रति सम्मान गर्ने संस्कृतिको विकास गर्न ।

७. रोजगारीका क्षेत्रहरू

यस नगरपालिकाभित्र सृजना हुन सक्ने आन्तरिक रोजगारीका सम्भावित मुख्य क्षेत्रहरू देहाय अनुसार रहेको छ ।

१. कृषि क्षेत्र
२. निर्माण क्षेत्र
३. पर्यटन क्षेत्र
४. उद्यमशिलता
५. सेवा क्षेत्र (व्यापार व्यवसाय)
६. उद्योग क्षेत्र
७. सूचना प्रविधि

८. वित्तीय क्षेत्र

९. वैदेशिक रोजगारी

८. रणनीतिक योजना तर्जुमाका कानूनी आधार

यो रणनीतिक योजना तर्जुमा गर्दा नेपालको संविधानमा उल्लेखित रोजगारी तथा श्रम सम्बन्धी मौलिक हक, राज्यका निर्देशक सिद्धान्त र नीति, रोजगारीको हक सम्बन्धी ऐन र नियमावली, राष्ट्रिय रोजगार नीति, वैदेशिक रोजगार नीति, पन्ध्रौ योजना, पाँच वर्षे रणनीतिक योजना, प्रधानमन्त्री रोजगार कार्यक्रम सञ्चालन निर्देशिका, दिगो विकासका लक्ष्य, नेपाल सरकारले श्रम तथा रोजगारी सम्बन्धी गरेका अन्तराष्ट्रिय सम्झौता एवं प्रतिबद्धता, मधेश प्रदेश सरकारको प्रथम आवधिक योजना, नीति तथा कार्यक्रम, परोहा नगरपालिकाको स्थानीय नीति, योजना तथा प्रतिबद्धताहरूलाई रणनीतिक योजना तर्जुमाको आधार मानेको छ ।

९. सोंच

दक्ष, सीपयुक्त र प्रतिस्पर्धी श्रमशक्ति तयार गरी उत्पादनशील रोजगारीमा संलग्न गराई आयआर्जन, जीविकोपार्जन र गरिबी तथा बेरोजगारी न्यूनीकरणमा सहयोग गर्ने ।

१०. लक्ष्य

रोजगारीका अवसरहरूको पहिचान गरि सोही अनुरूपको प्रतिस्पर्धात्मक, दक्ष र क्षमतावान जनशक्ति उत्पादन गरी श्रम बजारको मागलाई आपूर्ति गर्ने ।

११. उद्देश्यहरू

- (१) उत्पादनशील र मर्यादित रोजगारीका अवसरहरूमा वृद्धि गर्नु,
- (२) न्यूनतम रोजगारीको प्रत्याभूति गर्नु,
- (३) दक्ष, सीपयुक्त, क्षमतावान र प्रतिस्पर्धी जनशक्ति तयार गर्नु,
- (४) सबै प्रकारका श्रम शोषणको अन्त्य गर्नु,
- (५) वैदेशिक रोजगारीलाई सुरक्षित, व्यवस्थित, मर्यादित र शोषण रहित बनाउनु,
- (६) आप्रवासीहरूको सामाजिक एवं आर्थिक रूपमा पुनः एकीकरण गर्नु,
- (७) रोजगारमैत्री लगानी प्रोत्साहन गर्नु ।

१२. रणनीतिहरू

- १२.१ आन्तरिक रोजगारीका अवसरहरूमा वृद्धि गर्न रोजगारीका सम्भावित क्षेत्रहरूको पहिचान एवं रोजगार सम्बद्ध सरोकारवाला तथा सेवाहरूको नक्सांकन गर्ने ।
- १२.२ श्रम बजारको माग अनुसारको दक्ष, सीपयुक्त, क्षमतावान र प्रतिस्पर्धी जनशक्ति तयार गर्ने ।
- १२.३ रोजगार सेवा केन्द्रलाई सक्षम र सबल बनाउँदै बेरोजगार व्यक्तिहरूलाई रोजगारीका अवसरमा संलग्न गराई रोजगारीको हकलाई कार्यान्वयन गर्ने ।
- १२.४ श्रम बजारमा देखिएको भेदभावलाई न्यूनीकरण गर्दै उपलब्ध आन्तरिक रोजगारीका अवसरहरूमा श्रमशक्तिहरूको पहुँच तथा क्षमता अभिवृद्धि गर्ने ।
- १२.५ वैदेशिक रोजगारीलाई सुरक्षित, व्यवस्थित, मर्यादित र शोषण रहित बनाउन आवश्यक सहयोग, सहकार्य र सहजीकरण गर्ने ।
- १२.६ स्थानीय अर्थतन्त्रलाई गतिशील एवं सुदृढ बनाउन नविन सोँच, सीप र प्रविधिको उपयोग गरि उद्यमशिलताको विकास र प्रवर्द्धन गर्दै स्वरोजगार बनाउने ।
- १२.७ श्रम तथा रोजगार सम्बन्धी आवश्यक तथ्यांक संकलन, प्रशोधन, प्रकाशन र प्रसारण गर्ने ।

१३. कार्यनीति

१३.१ रणनीति १२.१ “आन्तरिक रोजगारीका अवसरहरूमा वृद्धि गर्न रोजगारीका सम्भावित क्षेत्रहरूको पहिचान एवं रोजगार सम्बद्ध सरोकारवाला तथा सेवाहरूको नक्सांकन गर्ने” संग सम्बन्धित कार्यनीतिहरू

- १३.१.१ नगरपालिकाभिन्न आन्तरिक रोजगारीका सम्भावित अवसरहरूको पहिचान एवं रोजगार सम्बद्ध सेवा तथा सरोकारवालाहरूको नक्सांकन गरिनेछ ।
- १३.१.२ नगरपालिकाको विकास खर्चलाई रोजगारी सृजनासंग जोडिनेछ ।
- १३.१.३ आन्तरिक रोजगार प्रवर्द्धन गर्नका लागि अन्तर सरकार समन्वय र सहकार्य गरिनेछ ।
- १३.१.४ रोजगारीका थप अवसर सृजना गर्नका लागि नगरपालिकाभिन्न औद्योगिक ग्राम स्थापनाका लागि संघीय र प्रदेश सरकारसंग समन्वय र सहकार्य गरिनेछ ।
- १३.१.५ गरिबी न्यूनीकरण र रोजगारी सृजना सम्बन्धी कार्यहरूलाई एकीकृत रूपमा सञ्चालन गर्न आवश्यक नीति निर्माण गरी अन्य तह, निकाय र सरोकारवालाहरूसंग समन्वय तथा सहकार्य गरिनेछ ।

१३.२ रणनीति १३.२ “श्रम बजारको माग अनुसारको सीपयुक्त दक्ष, प्रतिस्पर्धी र क्षमतावान जनशक्ति तयार गर्ने” संग सम्बन्धित कार्यनीतिहरू

- १३.२.१ विश्व श्रम बजारमा स्वचालन (Automation) र कृत्रिम बौद्धिकता (Artificial Intelligence-AI) को प्रयोग बढदै गएको सन्दर्भमा सूचना प्रविधिको क्षेत्रमा अधिक रोजगारीका अवसरहरु सृजना हुने भएकोले विद्यालय तहदेखि नै प्राविधिक शिक्षा सञ्चालन गरिनेछ ।
- १३.२.२ गन्तव्य मुलुकको श्रम बजारको मागका आधारमा सीपमूलक तालिम सञ्चालन गरि दक्ष जनशक्ति तयार गरि वैदेशिक रोजगारीमा जान प्रोत्साहन गरिनेछ ।
- १३.२.३ स्थानीय आवश्यकता र प्राथमिकतालाई मध्यनजर गरी स्थानीय स्रोत साधन र श्रमशक्तिको भरपुर उपयोग गर्न सिंचाई सुविधा, कृषि विद्युतीकरण, कृषि सडक तथा उपयुक्त कृषि प्रविधिहरुमा पहुँच विस्तार गरी कृषिको व्यवसायीकरण र विविधिकरणमा जोड दिई कृषि क्षेत्रको उत्पादन तथा उत्पादकत्व वृद्धि गर्दै उपलब्ध युवा श्रमशक्तिहरुलाई कृषिमा आधारित पेशा व्यवसायमा आकर्षित गरि कृषि उत्पादन, संकलन, ग्रडिङ्ग, भण्डारण, प्रशोधन र प्याकिङ्ग सम्बन्धी दक्ष जनशक्ति तयार गरिनेछ ।
- १३.२.४ निर्माण क्षेत्रमा दिगो रोजगारीका अवसरहरु सृजना गर्न विभिन्न किसिमका सीपमूलक तालिमहरु जस्तै: ब्रिक मेसन, प्लम्बर, ईलेक्ट्रिसियन, पेन्टिङ्ग, स्काफोल्डर लगायत अन्य तालिमहरु सञ्चालन गरि निर्माण क्षेत्रसंग सम्बन्धित दक्ष जनशक्ति उत्पादन गरि स्थानीय श्रम बजारमा आफूर्ति गरिनेछ ।
- १३.२.५ स्थानीय तहमा नयाँ नयाँ पर्यटन क्षेत्रको पहिचान, विकास र विस्तार गरि पर्यटन क्षेत्रमा आवश्यक जनशक्ति आपूर्ति गर्न होटेल व्यवसाय, होम स्टे, अतिथि सत्कार जस्ता विषयसंग सम्बन्धित सीप विकासका कार्यक्रमहरु सञ्चालन गर्न अन्य सरकारी निकाय, गैर सरकारी संघसंस्था तथा निजी क्षेत्रसंग समन्वय र सहकार्य गरि रोजगारी सृजनामा गरिनेछ ।
- १३.२.६ गरिबी न्यूनीकरणमा सहयोग पुग्ने गरि विभिन्न निकाय एवं क्षेत्रबाट सञ्चालित प्राविधिक तथा व्यवसायिक रोजगारमूलक एवं सीपमूलक तालिमहरुमा समेत सहकार्य गरिनेछ ।
- १३.२.७ रोजगारीको क्षेत्रमा बढदै गरेको प्रविधिको प्रयोगलाई मध्यनजर गरि अधिकतम रोजगारी सृजना हुने क्षेत्रहरुको पहिचान गरि नवीनतम् सीप विकासका कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ ।
- १३.२.८ रोजगार तथा स्वरोजगारमूलक शिक्षा र सीप विकास तालिम कार्यक्रम सञ्चालन गरिरहेका सरकारी, गैरसरकारी एवं निजी क्षेत्रसंग समन्वय, सहकार्य र साझेदारी गरिनेछ ।
- १३.२.९ स्थानीय स्तरमा उपलब्ध श्रम, श्रोत साधन, पुँजी र प्रविधिको उपलब्धताको आधारमा विभिन्न किसिमका सीपमूलक, रोजगारमूलक, व्यावसायिक तथा प्राविधिक तालिमहरु सञ्चालन गरि दक्ष, सक्षम र उत्पादनशील जनशक्ति उत्पादन गर्न स्थानीय स्वरोजगार कोषको स्थापना गरिनेछ ।
- १३.२.१० रोजगारमूलक तथा सीपमूलक तालिमहरु सञ्चालन गरि दक्ष जनशक्ति निर्माण गर्न बहुविषयगत सीप विकास तालिम केन्द्र स्थापना गरिनेछ ।

१३.३ रणनीति १२.३ “रोजगार सेवा केन्द्रलाई सक्षम र सबल बनाउँदै बेरोजगार व्यक्तिहरूलाई रोजगारीका अवसरमा संलग्न गराई रोजगारीको हकलाई कार्यान्वयन गर्ने” संग सम्बन्धित कार्यनीतिहरू

- १३.३.१ रोजगार सम्वाद मञ्चलाई गतिशिल बनाई दिगो रूपमा रोजगारीका अवसरहरू सृजना गर्न रोजगार सम्बद्ध सरोकारवालाहरूसंगको छलफल र सहभागितामा आवश्यक रोजगारयोग्य (Employability) कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्न गैर सरकारी संघसंस्था एवं निजी क्षेत्रसंग समन्वय गरिनेछ ।
- १३.३.२ स्थानीय तहभित्रको अनौपचारिक क्षेत्रमा रहेको रोजगारीलाई औपचारिक क्षेत्रमा रुपान्तरण गर्न सम्भावित औपचारिक क्षेत्रहरूको पहिचान गरि रोजगारमैत्री कार्यक्रमहरू सञ्चालन गरि रुपान्तरण गरिदै लगिनेछ ।
- १३.३.३ नगरपालिकाको विकास निर्माण आयोजनाहरूमा समेत बेरोजगार व्यक्तिहरूलाई परिचालन गरिनेछ ।
- १३.३.४ रोजगार विनिमय सेवा सञ्चालन गर्न रोजगार सेवा केन्द्र र कर्मचारीको क्षमता विकास एवं सुदृढीकरण गरिनेछ ।
- १३.३.५ रोजगार सम्बद्ध विभिन्न योजना, कार्ययोजना र कार्यनीतिहरू तर्जुमा गरिनेछ ।
- १३.३.६ रोजगारीको खोजीमा रहेका बेरोजगार व्यक्तिहरूलाई रोजगार सेवा केन्द्रबाट एकीकृत श्रम तथा रोजगारमूलक सेवा उपलब्ध गराईनेछ ।
- १३.३.७ स्थानीय एवं राष्ट्रिय स्तरमा उपलब्ध रोजगारीका अवसरहरूको सूचना एवं जानकारी नगरपालिकाको वेबसाईट वा फेसबुक पेज मार्फत सम्प्रेषण गरिनेछ ।
- १३.३.८ स्थानीय तहमा उपलब्ध सीप, अनुभव र योग्यताको आधारमा रोजगारीका अवसर उपलब्ध नभएमा अन्तर तह वा निकायसंग समन्वय गरि उपलब्ध रोजगारीका अवसरहरूमा आवश्यक पहल गरि पदस्थापन गरिनेछ ।
- १३.३.९ रोजगारी सिर्जनाका लागि विभिन्न निकायबाट सञ्चालन हुने कार्यक्रम तथा आयोजनामा बेरोजगार व्यक्तिलाई न्यूनतम रोजगारी प्रदान गर्नको लागि आवश्यक समन्वय गरिनेछ ।
- १३.३.१० न्यूनतम रोजगार प्रत्याभूत योजना तर्जुमा गरि बेरोजगार व्यक्तिहरूलाई रोजगारीमा संलग्न गराईनेछ ।
- १३.३.११ तिनै तहको सरकारको सक्रिय सहभागिता र साझेदारीमा रोजगार कार्यक्रमहरू सञ्चालन गरिनेछ ।
- १३.३.१२ रोजगारी सिर्जनाका लागि रोजगार सेवा केन्द्रलाई सक्षम र जवाफदेही रूपमा संस्थागत क्षमता विकास गरिनेछ ।
- १३.३.१३ नगरपालिकाभित्र संचालन गरिने विभिन्न विषयको छोटो वा लामो अवधिको सीपमूलक तथा रोजगारमूलक तालिमहरूलाई एकद्वार प्रणालीबाट रोजगार सेवा केन्द्र मार्फत सञ्चालन गरिनेछ ।

- १३.३.१४ दक्ष, सक्षम र क्षमतावान जनशक्तिको विकास एवं आन्तरिक रोजगारीको प्रवर्धन गर्न सूचिकृत बेरोजगारहरूलाई आवश्यक सीपमूलक तथा रोजगारमूलक तालिम सञ्चालन गरिनेछ ।
- १३.३.१५ रोजगारीको अवसरको खोजीमा रहेका व्यक्तिहरूलाई रोजगारीमा पदस्थापना, प्रोत्साहन तथा सहजीकरण गर्न रोजगार मेलाको सञ्चालन गरिनेछ ।
- १३.३.१६ महिलाहरूलाई श्रम बजारमा प्रवेश वा पुनः प्रवेश गराउन आवश्यक सीप तथा क्षमता विकास गर्न, परामर्श तथा मार्गदर्शन उपलब्ध गराउन तयारी क्लवको सञ्चालन गरिनेछ ।
- १३.३.१७ आन्तरिक एवं वैदेशिक रोजगारी, स्वरोजगारी, श्रम बजार, रोजगारमूलक सेवा सम्बन्धी परामर्श एवं रेफरल सेवा सुविधा प्रदान गरिनेछ ।
- १३.३.१८ विभिन्न मन्त्रालय एवं मातहतका निकायहरूबाट सञ्चालन हुने श्रम तथा रोजगार, वैदेशिक रोजगार, सुरक्षित आप्रवासन, पुनः स्थापना र पुनः एकीकरण सम्बन्धी कार्यक्रमको सञ्चालनमा समन्वय, सहकार्य र सहजीकरण गरिनेछ ।

१३.४ रणनीति १२.४ “श्रम बजारमा देखिएको भेदभावलाई न्यूनीकरण गर्दै उपलब्ध आन्तरिक रोजगारीका अवसरहरूमा श्रमशक्तिहरूको पहुँच तथा क्षमता अभिवृद्धि गर्ने” संग सम्बन्धित कार्यनीतिहरू

- १३.४.१ दलित महिला, शहिद परिवार, एकल महिला, अपाङ्ग तथा बञ्चितकरणमा परेका वर्गहरूलाई लक्षित गरि रोजगारयोग्य कार्यक्रम चलाईनेछ ।
- १३.४.२ रोजगारीको क्षेत्रमा देखा पर्ने लैंगिक, भौगोलिक, जातिगत वा अन्य सबै प्रकारको भेदभावलाई निराकरण गर्न श्रमको सम्मान, राष्ट्रको अभियानलाई प्रभावकारी रूपमा सञ्चालन गरिनेछ ।
- १३.४.३ बालश्रम, बाध्यकारी श्रम लगायत सबै प्रकारको श्रम शोषणलाई अन्त्य गर्न आवश्यक सचेतनामूलक कार्यक्रमहरू सञ्चालन गरि निरुत्साहित गरिनेछ ।
- १३.४.४ स्थानीय स्तरमा श्रम विवाद समाधान गर्न एवं असल श्रम सम्बन्ध विकास गर्न सरोकारवालाहरूसंग नियमित सम्वाद गर्न स्थानीय रोजगार सम्वाद मञ्चलाई सक्षम बनाई प्रभावकारी रूपमा परिचालन गरिनेछ ।
- १३.४.५ बालश्रम अन्त्य गर्न बालश्रम गुरुयोजनाको प्रभावकारी कार्यान्वयनमा आवश्यक सहयोग र सहकार्य गरिनेछ ।
- १३.४.६ रोजगारदाताले कुनै श्रमिकलाई काममा लगाए वापत सरकारले तोकेको ज्याला दर अनुसारको पारिश्रमिक उपलब्ध नगराउने रोजगारदातालाई आवश्यक कानूनी कारवाहीको लागि सम्बन्धित निकायमा पहल गरिनेछ ।

१३.५ रणनीति १२.५ “वैदेशिक रोजगारीलाई सुरक्षित, व्यवस्थित, मर्यादित र शोषण रहित बनाउन आवश्यक सहयोग, सहकार्य र सहजीकरण गर्ने” संग सम्बन्धित कार्यनीतिहरू

- १३.५.१ वैदेशिक रोजगारीमा जाने व्यक्तिहरूलाई लक्षित गरि वैदेशिक रोजगारीका अवसर, चुनौती र जोखिमहरूको बारेमा अभिमुखीकरण कार्यक्रम सञ्चालन गरि सचेतना अभिवृद्धि गरिनेछ ।
- १३.५.२ वैदेशिक रोजगारमा जाने श्रमिकहरूका लागि आवश्यक पर्ने पूर्व प्रस्थान अभिमुखकरण तालिम (Pre-departure Orientation Training) सञ्चालन गर्ने व्यवस्था गरिनेछ ।
- १३.५.३ वैदेशिक रोजगारलाई सुरक्षित, मर्यादित र व्यवस्थित गर्न आवश्यक सहजीकरण एवं परामर्श सेवा प्रदान गरिनेछ ।
- १३.५.४ वैदेशिक रोजगारीबाट फर्केका पिडितहरूका लागि मनोसामाजिक परामर्श, कानूनी परामर्श, रेफरल सेवा लगायतका अन्य सेवाहरू सञ्चालन गरि पुनः एकीकरण गरिनेछ ।
- १३.५.५ वैदेशिक रोजगारीबाट फर्केका व्यक्ति तथा तिनका परिवारहरूलाई लक्षित गरि सामाजिक, आर्थिक र मनोसामाजिक रूपमा पुनः एकीकरणका लागि आवश्यक कार्यक्रम सञ्चालन गर्न संघीय सरकार, प्रदेश सरकार र गैर सरकारी संघसंस्थाहरूसंग समन्वय र सहकार्य गरिनेछ ।
- १३.५.६ वैदेशिक रोजगारीमा रहेका श्रमिक र तिनका परिवार लक्षित कल्याणकारी सेवाहरूको वितरणमा आवश्यक सहयोग गरिनेछ ।
- १३.५.७ वैदेशिक रोजगारीका क्रममा मृत्यु, अंगभंग, स्वास्थ्य उपचार, राहत, उद्धार लगायतका आर्थिक सहायता सम्बन्धी सेवाहरू प्राप्त गर्न सहजीकरण गरिनेछ ।
- १३.५.८ वैदेशिक रोजगारमा जाने श्रमिकको श्रम स्वीकृति र पुनः श्रम स्वीकृतिमा सहजीकरण गरिनेछ ।
- १३.५.९ सुरक्षित आप्रवासनका लागि आप्रवासी स्रोत उपकेन्द्र स्थापना गरिनेछ ।

१३.६ रणनीति १२.६ “स्थानीय अर्थतन्त्रलाई गतिशील एवं सुदृढ बनाउन नविन सोंच, सीप र प्रविधिको उपयोग गरि उद्यमशिलताको विकास र प्रवर्द्धन गर्दै स्वरोजगार बनाउने” संग सम्बन्धित कार्यनीतिहरू

- १३.६.१ श्रम प्रति सम्मान गर्ने संस्कृतिको विकास गर्दै युवा श्रमशक्तिहरूलाई सिर्जनशील, व्यवसायिक र उद्यमशील क्षमताको विकास गरी दक्ष जनशक्ति तयार गरिनेछ ।
- १३.६.२ उद्यमशिलता विकास तालिम सञ्चालन गरि स्वरोजगारी अभिवृद्धिमा जोड दिईनेछ ।
- १३.६.३ लघु उद्यम, घरेलु तथा साना उद्योगको प्रवर्द्धन, विकास र विस्तारमा सहयोग पुग्ने गरी युवाहरूमा नवप्रवर्तनशील एवं प्रतिस्पर्धात्मक क्षमता वृद्धि गर्न विभिन्न किसिमको कार्यक्रमहरू सञ्चालन गरिनेछ ।

- १३.३.४ वैदेशिक रोजगारीबाट आर्जन भएको ज्ञान, सीप र प्रविधिलाई प्रमाणीकरण गर्न सम्बन्धित निकायहरूसँग समन्वय र सहकार्य गरिनेछ ।
- १३.६.५ वैदेशिक रोजगारीबाट प्राप्त सामाजिक तथा आर्थिक विप्रेषणलाई नगरपालिकाभित्र उत्पादनमूलक क्षेत्रमा परिचालन गर्न वित्तीय साक्षरता सम्बन्धी तालिम एवं अभिमुखीकरण कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ ।
- १३.६.६ उद्यमशिलता विकासमा सहकारी संस्थाहरू, सामुदायिक संस्थाहरू, बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूलाई लगानी गर्न प्रोत्साहन गरि नयाँ उद्यमी सृजना गरि स्वरोजगारमा वृद्धि गरिनेछ ।
- १३.६.७ वैदेशिक रोजगारीबाट फर्केका व्यक्तिहरूको सामाजिक एवं आर्थिक विप्रेषणलाई उद्यमशिलता प्रवर्द्धनमा परिचालन गरि सम्मुनत नगर निर्माणमा उपयोग गरिने व्यवस्था गरिनेछ ।
- १३.६.८ स्थानीय तह, प्रदेश सरकार, संघीय सरकार लगायत वित्तीय क्षेत्र, गैरसरकारी क्षेत्रको सहयोग र सहकार्यमा वित्तीय साक्षरता (Financial Literacy) र वित्तीय पहुँच (Access to Financing) मार्फत स्थानीय तहमा उद्यमशिलता प्रवर्द्धन गरिनेछ ।
- १३.६.९ आन्तरिक रोजगारी सृजनाका लागि स्थानीय प्रविधिको उपयोग गरि स्थानीय स्तरमा उत्पादित वस्तुको खपत तथा उपभोग गर्न प्रचारप्रसारको व्यवस्था गरिनेछ ।
- १३.६.१० वैदेशिक रोजगारीबाट प्राप्त विप्रेषणलाई बचत गरि उत्पादनमूलक क्षेत्रमा लगानी गर्न सचेतना अभिवृद्धि गरिनेछ ।
- १३.६.११ स्वरोजगार हुन चाहने व्यक्तिहरूलाई विभिन्न बैंक तथा वित्तीय संस्था मार्फत सहूलियतपूर्ण ऋण उपलब्ध गराउने व्यवस्था मिलाईनेछ ।
- १३.६.१२ नयाँ नयाँ उद्यम व्यवसायको पहिचान र विकास गरी रोजगारी सृजना गरिनेछ ।
- १३.६.१३ स्वरोजगारका लागि उद्यमशीलता विकास तथा व्यवसायिक योजना निर्माणमा सहयोग र सहजीकरण गरिनेछ ।
- १३.६.१४ उद्यम व्यवसाय गर्न चाहने युवाहरूलाई उत्पादनशील व्यावसायिक योजनाको आधारमा स्थानीय स्वरोजगार कोषबाट अनुदान वा सहूलियत पूर्ण ऋण सुविधा उपलब्ध गराईनेछ ।
- १३.६.१५ उपलब्ध श्रोत साधनको आधारमा उद्यमशिलताको विकास, प्रवर्द्धन र व्यवस्थित गर्न उद्यम विकास रणनीतिक योजना तयार गरी कार्यान्वयन गरिनेछ ।
- १३.६.१६ उद्यम व्यवसाय सञ्चालन गर्न इच्छुक सूचीकृत बेरोजगार व्यक्तिहरूका लागि निःशुल्क व्यवसाय दर्ता गरिनेछ ।
- १३.६.१७ स्थानीय स्तरमा उद्यमशीलता विकास तथा स्वरोजगारमूलक सेवाको विस्तार गरिनेछ ।

१३.७ रणनीति १२.७ “श्रम तथा रोजगार सम्बन्धी आवश्यक तथ्यांक संकलन, प्रशोधन, प्रकाशन र प्रसारण गर्ने” संग सम्बन्धित कार्यनीतिहरू

- १३.७.१ स्थानीय तहभित्रबाट वैदेशिक रोजगारीमा जाने तथा फर्किने व्यक्तिहरूको अभिलेख संकलन गरिनेछ ।
- १३.७.२ बालश्रम मुक्त स्थानीय तह घोषणा गर्न आवश्यक तथ्यांक संकलन गरिनेछ ।
- १३.७.३ स्थानीय तहभित्र सञ्चालित उद्यम, व्यवसाय, प्रतिष्ठान, कम्पनीहरू लगायत अन्य निजी क्षेत्रको व्यवसायिक घरानाहरूमा रोजगारीमा रहेका व्यक्तिहरूको तथ्यांक संकलन गरिनेछ ।
- १३.७.४ रोजगारीका लागि छिमेकी मुलुक भारत जाने कामदारहरूलाई स्थानीय तहमा दर्ता हुने नीतिगत व्यवस्था गरि परिचयपत्र जारी गरिनेछ र सो को अभिलेख दुरुस्त राखिनेछ ।
- १३.७.५ आप्रवासन प्रोफाईल र श्रम तथा रोजगार प्रोफाईल तयार गरिनेछ ।
- १३.७.६ स्थानीय तहभित्रका रोजगारदाताहरूको अभिलेखीकरण गरि उपलब्ध हुने रोजगारीको संख्याको आधारमा रोजगारीमा प्रतिस्थापन गरिनेछ ।
- १३.७.७ स्थानीय तहभित्र रहेका बेरोजगार व्यक्तिको तथ्यांक संकलन तथा विश्लेषण गरी बेरोजगारको सूची अद्यावधिक गरिदै लगिनेछ ।
- १३.७.८ सूचना प्रविधिको प्रयोग गरि स्थानीय तहभित्रका सबै घरधुरीहरूको सर्वेक्षण गरि गरिब घरपरिवारको पहिचान गर्दै परिचय पत्र वितरण गरिनेछ ।
- १३.७.९ नगरपालिकाभित्रका विभिन्न क्षेत्र तथा विषयका दक्ष जनशक्तिहरूको तथ्यांक संकलन एवं व्यवस्थापन गरिनेछ ।

१४. रोजगार रणनीति कार्यान्वयन समिति

१४.१ यस नगरपालिकाभित्र रहेका रोजगारीका सम्भावित अवसरहरूको पहिचान गर्न, रोजगार सम्बद्ध सेवा एवं सरोकारवालाहरूको नाकसांकन गर्न, रोजगारीको हकको कार्यान्वयन लगायत रोजगारीका अन्य विषयमा आवश्यक नीति तथा रणनीतिहरूको तर्जुमा गर्ने काम स्थानीय निर्देशक समितिको रहनेछ । तर त्यस्तो नीति तथा रणनीतिसंग सम्बन्धित कार्यनीति एवं कार्यक्रमहरू तर्जुमा गरि कार्यान्वयन गर्न देहाय बमोजिमको रणनीति कार्यान्वयन समिति रहनेछ ।

१. नगर प्रमुख	संयोजक
२. प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत	सदस्य
३. संयोजकले तोकेका कम्तीमा एक जना महिला सहित दुई जना कार्यपालिका सदस्य	सदस्य
४. आर्थिक विकास शाखा प्रमुख	सदस्य
५. सामाजिक विकास शाखा प्रमुख	सदस्य

६. पूर्वाधार विकास शाखा प्रमुख	सदस्य
७. योजना शाखा प्रमुख	सदस्य
८. रोजगार संयोजक	सदस्य सचिव

१४.२ स्थानीय रोजगार रणनीति कार्यान्वयन समितिको सचिवालयको रूपमा रोजगार सेवा केन्द्रले कार्य गर्नेछ । समितिको बैठक चौमासिक रूपमा बस्नु पर्नेछ । बैठक बसेको सात दिनभित्र रणनीति कार्यान्वयनको अवस्था एवं सुधार गर्नु पर्ने पक्षहरूको बारेमा स्थानीय निर्देशक समितिलाई जानकारी गराउनु पर्नेछ । समितिले बैठक सम्बन्धी अन्य कार्यविधि आफैले तय गर्न सक्नेछ ।

१४.३ रणनीति कार्यान्वयनमा देखिएका समस्याहरूको समाधान गर्न वा आवश्यक अन्य विषयमा स्थानीय रोजगार सम्वाद मञ्चको सल्लाह सुझाव लिन सकिनेछ ।

१४.४ रणनीतिको सफल कार्यान्वयनका लागि रोजगार सम्बद्ध सरोकारवालाहरूसंग छलफल एवं अन्तरक्रिया गरि आवश्यकता अनुसार कार्ययोजना (मासिक, वार्षिक वा दीर्घकालीन) निर्माण गर्नेछ ।

१५. स्रोत व्यवस्थापन

यो रणनीतिक योजना कार्यान्वयन गर्न रोजगार सेवा केन्द्रलाई आवश्यक स्रोत साधनको व्यवस्थापन नगर कार्यपालिकाले गर्नेछ । यस रणनीतिको प्रभावकारी कार्यान्वयनका लागि सरकारी क्षेत्र, निजी क्षेत्र, सहकारी, राष्ट्रिय/अन्तराष्ट्रिय गैर सरकारी संघसंस्था एवं अन्य विकास साझेदारहरूको आर्थिक एवं प्राविधिक स्रोत साधन परिचालन गर्नुको साथै समन्वय र सहकार्य समेत गर्न सकिनेछ ।

१६. अनुगमन तथा मूल्यांकन

स्थानीय निर्देशक समितिले रणनीति कार्यान्वयनको अनुगमन गरि सो को प्रतिवेदन नगर कार्यपालिका समक्ष पेश गर्नेछ । अनुगमन प्रतिवेदनको आधारमा नगर कार्यपालिकाको पृष्ठपोषण बमोजिम स्थानीय निर्देशक समितिले रोजगार सम्बद्ध सरोकारवालाहरूसंगको छलफल एवं परामर्शमा रणनीतिमा पुनरावलोकन एवं सुधार गर्न आवश्यक भएमा सुधार गर्नुपर्ने पक्षहरू समेटिएको प्रतिवेदन नगर कार्यपालिकालाई पेश गर्नु पर्नेछ । रणनीति कार्यान्वयनबाट पहिचान गरिएका विभिन्न क्षेत्रहरूमा रोजगारीका अवसरहरूमा भएको वृद्धि एवं देखिएको प्रभाव सम्बन्धमा स्थानीय निर्देशक समितिको राय परामर्शमा रणनीति कार्यान्वयन समितिले तेश्रो पक्षबाट रणनीतिको मूल्यांकन वा प्रभाव मूल्यांकन गर्न सक्नेछ ।

१७. जोखिम पहिचान तथा व्यवस्थापन

रोजगार रणनीतिक योजना कार्यान्वयन गर्ने क्रममा केहि जोखिमहरु पनि आउन सक्ने सम्भावना रहेको देखिन्छ । रणनीतिक योजना कार्यान्वयनका क्रममा आउन सक्ने सम्भावित जोखिमहरुलाई देहाय बमोजिम उल्लेख गरिएको छ ।

१७.१ सम्भावित जोखिमहरु

क. स्रोतको व्यवस्थापन

ख. विभिन्न निकायहरु बीच समन्वय र सहकार्य

१७.२ जोखिम व्यवस्थापनका लागि ध्यान दिनु पर्ने कुराहरु

१. रणनीतिक योजनाको प्रभावकारी कार्यान्वयनको लागि विकास साझेदारहरूसंग श्रोत व्यवस्थापनको लागि समन्वय र सहकार्य गर्ने,
२. रणनीतिक योजनामा समावेश भएका क्रियाकलापहरुलाई तहगत रुपमा वर्गीकरण गरि कुन वर्षमा के गर्ने भनि प्राथमिकीकरण गर्ने,
२. पालिकाभित्र रोजगारीको क्षेत्रमा काम गर्ने सम्पूर्ण निकाय एवं संघसंस्थाहरु बीच साझा बुझाई कायम गर्ने,
३. रणनीतिक योजना कार्यान्वय समितिमा रहेका पदाधिकारीहरुको क्षमता अभिवृद्धि गर्ने,
४. रोजगारीका कार्यक्रम सञ्चालनको लागि आवश्यकता अनुसार विभिन्न निकाय, संघसंस्थाहरूसँग समन्वय, सहकार्य र सम्बन्ध विस्तार गर्ने ।

प्राविधिक सहयोग
सारथी अनुसन्धान तथा विकास प्रा.लि.
गौर, रौतहट
मधेश प्रदेश, नेपाल